

AANTEEKENINGEN

BETREFFENDE DE KOFFIJ-KULTUUR IN SURINAME, IN DE
EERSTE HELFT DER VORIGE EEUW.

Onder den titel "Invoering der Koffij-kultuur op Java, 1700—1750" werd door ons een opstel over dat onderwerp aan het Koninklijk Instituut tot de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch Indië ter opname in de Bijdragen aangeboden. Hoewel het bestuur de onvolledigheid er van erkende — waarvan ook de schrijver zelf overtuigd was — maakte het bestuur echter geene zwarigheid het in de Bijdragen op te nemen ¹, overtuigd dat het als bouwstof voor eene volledige geschiedenis der koffijkultuur op Java veel wetenswaardige bijzonderheden bevatte.

De behandeling van dat onderwerp heeft ons uitgelokt te onderzoeken, wanneer en op welke wijze de koffijkultuur in de kolonie Suriname een aanvang heeft genomen, en hoe die aanvankelijk is geslaagd. Mogt die kultuur in Suriname sedert het begin dezer eeuw zeer belangrijk zijn verminderd, het is toch ontegenzeggelijk waar, dat Suriname in het midden en het laatste gedeelte der vorige eeuw, vooral aan de zoo ruime opbrengst der koffij zijn grootsten bloei te danken had. Die opbrengst toch was van lieverlede zoo toegenomen, dat reeds in het jaar 1763 ruim vijftien en een half millioen pond naar Nederland werd verzonden.

De oorzaken na te sporen, waaraan de achteruitgang der koffijkultuur in Suriname toe te schrijven is, ligt thans buiten onze bedoeling. Wij willen slechts den aanvang schetsen van de aldaar eenmaal zoo bloeiende kultuur, en er den wensch bijvoegen, dat terwijl door de vrijverklaring der slaven de toe-

¹ Zie Nieuwe volgreesks, 2^e. deel, bl. 53—71.

stand der kolonie Suriname eene geheel nieuwe phase is ingetreden, het tijdstip niet verwijderd moge zijn, dat die kultuur trapsgewijze weder dermate toeneme, dat men met Directeuren der Surinaamsche Societeit zal kunnen zeggen: “dat de kolonie — gelijk nu eenigen tijd aan de koffij — een ressource mag hebben waardoor zich te manteneren.”

Even onzeker het tot dusver nog is aan wien Java de eerste koffijplant te danken heeft, ofschoon het niet ontkend kan worden dat Zwaardcroon een van de eerste is geweest, die Mochase koffijboompjes van Malabaar naar Java overbragt, ten tijde dat hij te dier kuste in 1697 en 1698 Commissaris was, om in 's Compagnies tuin te worden voortgeplant ¹; even onzeker is het ook aan wien de eer voor het overbrengen van den koffijboom naar Suriname toekomt. Herlein, wiens werk over Suriname in het jaar 1718 het licht zag ², maakt geen gewag van de koffijplant. Het werk van Fermin, dat oorspronkelijk in het jaar 1769 in het Fransch werd uitgegeven, en waarvan in het volgende jaar eene Hollandsche vertaling verscheen ³, vermeldt, “dat de vader van wijlen den Heere Graaf de Neale de eerste is geweest, die de koffij heeft aangekweekt, en dat men hem deze vrucht dank te weten heeft ⁴.” In het uitmuntende werk van Hartsinck ⁵ dat in hetzelfde jaar werd uitgegeven, komt eene andere lezing voor, die hij — zoo hij zegt — uit echte berigten heeft ⁶. Gedeeltelijk komt die lezing overeen met hetgeen wij hierover aantreffen in een handschrift dat zich op het Rijks Archief bevindt. In dit stuk, getiteld: “Annotatiën op de Surinaamsche Beschrijving van A^o. 1718 ⁷,” vinden wij onder anderen het volgende: “De koffij heeft men begonnen A^o. 1717 of 1718 ⁸ in Surinamen eerst te cultiveren. Zeker zilversmid, genaamd

¹ Zie zijn verzoekschrift in den Navorscher 1864, bl. 2, zoo mede deze Bijdrage, N. V., 2 deel, bl. 56.

² Beschryvinge van de volk-plantinge Zuriname. Leeuwarden, 1718.

³ Nieuwe algemeene Beschryving van de colonie van Suriname. Harlingen, 1770.

⁴ T. a. p. 2^e. dl., bl. 37 en 38.

⁵ Beschrijving van Guiana of de wilde kust in Zuid-Amerika, voornaamelijk de volkplantingen der Nederlanderen, als Essequibo, Demerary, Berbice, Suriname. Amsterdam, 1770.

⁶ 2 Deel, bl. 174.

⁷ Over den schrijver dezer Annotatiën, zie Bijlage N°. 1.

⁸ Volgens Hartinck 1720 of 1721.

Hansbach, van geboorte een Duitscher, gaf voor dat hij uit eenige ponden Oost-Indische koffij (die aldaar uit Holland voor negotie als de thee gezonden was en toen aldaar 5 à 6 gulden het pond gelde) eenige boontjes had gevonden die hem nog voorkwamen een weinig sap te hebben; dat hij als een liefhebber van de chemie zekere aarde wist te prepareren, zoo krachtig dat die de minste teelsappen in beweging moest brengen; dat hij daardoor één of meer van die boontjes aan het groeijen had gekregen en eindelijk daarvan vruchten had bekomen, waarmede hij verder die plant had voortgekweekt.

“Doch anderen zeggen dat het boontjes (boompjes) zijn geweest uit de Hortus Medicus van Amsterdam ¹, gezonden aan den heer Gouverneur Mr. Paul van der Veen, welke eenige boontjes had voortgebracht en die gemelde Hansbach (die zich in Holland als tuinier voor gemelden heer had laten engageren ²), had weten te naderen. Wat daarvan ook zijn mag, zeker is het, dat hij de eerste is geweest die deze boompjes in manden heeft voortgebracht ³, waarvan eenige anderen hebben weten te profiteren en hij voor zich weinig of geen voordeel daarvan heeft gehad, alzoo hij sterk aan den drank was en daarbij een zeer different humeur omtrent geld en goed had. De heer Stephanus Laurentius Neale ⁴, naderhand Graaf van Neale, is een van de eerste geweest die daarvan heeft weten voordeel te maken, met gemelde Hansbach eenige plantjes af te troonen, zoo door drank als geschenken, waarmede die heer in korte jaren groot fortuin heeft gemaakt en van anderen is nagevolgt.”

Bij latere schrijvers, als bij Teenstra ⁵, leest men “dat door den Burgemeester Nicolaas Witsen te Amsterdam, in het jaar 1719 zaden en planten van den koffijboom naar Suriname werden gezonden.”

Jhr. van Sypesteyn ⁶ zegt mede “dat er in 1719 koffijplanten

¹ Zie Bijlage N°. 2.

² De woorden tusschen () komen niet voor bij Hartsinck.

³ Zoude men hier ook moeten lezen: *heeft overgebracht?*

⁴ Deze laatste regelen werden gevonden in: West-Indië, Bijdragen tot bevordering van de kennis der Nederl. West-Indische Kolonien, 2^e Deel, bl. 294. Haarlem, 1858.

⁵ Beknorte beschrijving van de Nederlandsche Overzeesche Bezittingen enz. door T. M. Teenstra. Groningen, 1846, bl. 9.

⁶ Beschrijving van Suriname enz. 's Gravenhage, 1854, bl. 29.

Beide laatstgenoemde schrijvers vergissen zich ten aanzien van het jaar van het overbrengen van de koffijplant van Mocha naar Java door Zwaerdecroon,

naar Suriname werden gezonden, afkomstig uit den kruidtuin te Amsterdam, hoewel andere beweren dat een zilversmid Hansbach, of wel de kuiper de Neale de eerste planten in Suriname zoude hebben gebragt.”

De laatste schrijver over Suriname, de heer Wolbers ¹, komt met den schrijver der Annotatiën overeen, evenwel met uitzondering dat ook hij niet vermeldt dat Hansbach zich in Holland voor (door) van der Veen als tuinier had laten engageren. Hij noemt echter nog een andere bron, die wij niet hebben kunnen raadplegen ².

Voor zoo ver wij de oorspronkelijke bescheiden, die op Suriname betrekking hebben, hebben nagegaan, vonden wij daarin geen bewijzen voor het overbrengen van de koffijplant uit den kruidtuin te Amsterdam naar Suriname. Zoo dit evenwel mogt hebben plaats gehad, dan moet het later dan onder het bestuur van den Gouverneur Mr. Paul van der Veen geschied zijn. Van der Veen was Gouverneur te Suriname van 1696 tot 1706 ³. Daar nu de eerste Java koffij niet vóór 1706, en de eerste koffijplanten niet vóór 1708 in Holland zijn gebragt ⁴ en gesteld dat ze toen dadelijk aan den kruidtuin te Amsterdam zijn afgegeven, dan zal men toch wel mogen aannemen, dat althans onder het bestuur van van der Veen deze planten nog niet kunnen zijn overgezonden. De koffijplant kan evenwel door tusschenkomst van den Oud-Gouverneur van der Veen naar Suriname zijn gezonden, want nadat hij in 1707 in het moederland teruggekeerd was, werd hij het volgende jaar aangesteld om het huis Sommelsdijk in het bestuur der Societeit te vertegenwoordigen. Den 5^{en} December 1708 nam hij voor het eerst in dat collegie zitting.

Is het nu met de waarheid overeenkomstig, dat Hansbach zich in Holland voor (door) van der Veen als tuinier heeft laten

zie het vorengenoemde opstel in deze Bijdragen: De invoering der koffijkultuur op Java.

¹ Geschiedenis van Suriname. Amsterdam 1861, bl. 106.

² Historische proeve, 1 Deel. Essay historique sur le colonie de Surinam etc., par Nassy. Paramaribo 1788.

³ Hoewel van Sypsteyn en Wolbers schrijven, dat aan hem een eervol ontslag verleend werd, blijkt uit de resolutie van den 3 September 1706, dat hij wegens de tegen hem ingebragte klagten der ingezetenen werd ontslagen.

⁴ Zie meergenoemd opstel over de invoering van de koffijkultuur op Java in deze Bijdragen.

engageren ¹, dan kan zeer wel aan hem het toezigt over de plant of planten zijn opgedragen. Dit moet dan evenwel na 1710 hebben plaats gehad, want in een brief door de Directeuren den 11^{en} April 1711 aan den Gouverneur Johan de Goijer geschreven, in antwoord op eene van hem ontvangen missive, komt het volgende voor:

“Dat de lust tot de kultuur van indigo, katoen en cacao allengskens schijnt aan te groeijen, is ons te meer aangenaam, omdat wij hoop hebben hetzelfde van goed effect te zullen wesen, waarbij nog zoude kunnen worden gevoegd het aankweeken van orleaan, roekoe als anderzins; zullende daartoe veel contribuieren UEd. dagelijksche encouragementen aan de koloniers en ingezetenen daar te lande. Welke vruchten en gewassen bij vervolg van tijd toenemende, misschien ook zullen kunnen dienen tot betaling voor een gedeelte van de hoofdgelden, indien wij zulks van onze intrest zouden mogen achten; doch om daaromtrent met voorzigtigheid te procederen, zullen wij gaarne UEd. consideratien dien aanbelangende met hetgeene daarvan dependeert, bij occasie afwachten.”

Er is dus in 1711 nog geen sprake van de koffijplant. Maar dat vóór 1720 of 1721 zoo als bij Hartsinck, vóór 1719 zoo als door van Sypesteyn en Wolbers, en vóór 1717 of 1718, zoo als in de Annotatiën wordt opgegeven, in Suriname koffij gekultiveerd werd, blijkt uit een brief van den Gouverneur Johan Mahony, aan de Directeuren, gedagteekend 26 September 1716 ². “Ik hoor tot nog toe niet anders of de gewassen in deze kolonie staan wel, sommige doch zeer weinige kultiveren de katoenboom, maar wat aangaat de indigo, zoo wordt mij gezegt dat die bezwaarlijk hier zal opnemen. Wat aangaat de koffijboompjes, daar is apparentie dat die met succes zullen gekultiveert worden; de ontvanger van Sandick heeft al boompjes daar de vruchten al volkomen en rijp zijn geworden, welke boompjes aldaar gepoot zijn, sommige in schulp-, sommige in zand- en sommige in kleigrond, om te zien waar ze het beste wassen willen.

“Ik heb zelve bij een ander man van Paramaribo, al over de twintig boompjes gezien, die alle in een goed gewas staan en aan sommige al bloesem. De ingezetenen inclineren zeer om

¹ Zie Annotatiën hiervoren genoemd.

² Hij was den 14 September van dat jaar te Suriname aangekomen.

daarvan op hare plantagies te pooten; indien het wat succes heeft, zoo zoude deze kolonie in korte jaren in staat zijn om er van naar Holland voor koopmanschap te sturen. Ze zijn zoo zeer niet genegen om de cacao te kultiveren, doordien de menschen wegens de warmte hier te lande wat lui vallen en met het droogen veel moeite onderworpen zijn."

Neemt men nu aan dat de koffijboom tusschen de twee en drie jaren oud moet zijn om vruchten te kunnen voortbrengen, dan ziet men uit bovengenoemde schrijvers, dat de planten en boonen tusschen de jaren 1711 en 1713, dus onder het bestuur van den Gouverneur Johan de Goyer, in Suriname moeten zijn gebragt. Dat bij herhaling planten overgebragt zijn, blijkt uit een plakkaat van den Gouverneur Johan Coutier van den 16 Mei 1719 ¹.

Directeuren schreven in antwoord op een brief van den Gouverneur Mahony den 4 Maart 1717: "Uit gemelde UEd. brief zien wij met veel plaisir dat het aankweken van de koffijboonen (boomen) wel reussceert, en dat er apparentie is van goed succes; UEd. gelieve het kultiveren van dien zooveel doenlijk te encourageren."

Den 23sten Maart 1717 schreef de genoemde Gouverneur Mahony: "Aangaande de koffijboomen die beginnen hier mooi te groeijen en daar zijn (er) verscheiden die mooi dragen, de ontvanger Sandick heeft er twee, welke ik geloof dat elke boom wel twee pond boonen op heeft en de boomen zijn nog geen vier jaren oud, zoodat het van een groote avantagie zoude zijn, indien zulks alhier reussceert, waaraan ik niet twijfel, dewijl de boomen zeer wel willen groeijen.

"Voor een maand of drie zoo heeft er een man vijf en twintig van verpoot, alwaar er niet een van is gestorven, daar ter contrarie van tweehonderd cacaoboomen, welke diezelfde man verplant heeft, maar zestien van in het leven zijn gebleven.

"Indien UEd. Gr. Achtebare de goedheid geliefd te hebben, van aan mij te laten toekomen twee à drie ampele memoriën op wat manier men de koffijboonen zaait of poot, onderhoud, snoeit, wat gronden zij requireren, plukt, schut, en op wat manier men ze droogd, zoo in Persiën, Arabiën, Turkeijen of elders, het zoude alhier tot groote utiliteit kunnen zijn."

Hun antwoord daarop, gedagteekend 18 Junij 1717, was:

¹ Zie Bijlage N°. 3.
VIII. (XII).

“Wij zullen ons devoir doen om naauwkeurige beschrijving van de kulture van de koffijboomen te bekomen en UEd. dezelve alsdan toe te zenden; inmiddels vernemen wij dat in de landen daar dezelve vallen, het gezaaide als het opkomt met matten of of iets anders wordt bedekt, om door de hitte van de zon niet verdroogd te worden. Wij hebben sedert dezen geschreven was, verstaan dat aan UEd. toegezonden is een voyagie naar Mocha, waarin de kulture van de koffijboomen net beschreven wordt. Bovendien zenden wij UEd. hiernevens toe een notitie, door den hovenier van den Hortus Medicus, op hetzelfde subject ontworpen en aan ons ter hand gesteld.”

Ruim een jaar later, den 2 September 1718, werd door den ontvanger Nicolaas van Sandick, met het schip de *Vrijheid*, gevoerd door den schipper Jan Schouten, de eerste op Suriname gewonnen koffij aan de Directeuren der Societeit te Amsterdam gezonden, met het volgende schrijven: “Per schipper Jan Schouten neem ik de vrijheid UEd. Gr. Achtb. tot een proefje toe te zenden een klein bosje met Surinaamsche koffij, verhoope hetzelfde UEd. Gr. Achtb. aangenaam zal wezen. De boomen hier te lande staan zeer schoon en geven veel vruchten; ik ben UEd. Gr. Achtb. in alle onderdanigheid verzoekende, van mij te informeren wat deugd deze koffij heeft en of dezelve wel zijn gedroogd.”

Het antwoord hierop liet zich niet lang wachten, want reeds op den 16^{den} December daaraanvolgende schreef men hem: “Met het gelukkig arrivement van de schepen de *Isabella* en de *Vrijheid* hebben wij wel ontvangen UEd. missive van den 2 September ll. met het daarnevens gevoegde bosje met koffijboonen, welke wij aanstonds op de receptie hebben doen branden en gansch wel gedroogd, mitsgaders zeer goed van smaak hebben bevonden. En is ons aangenaam geweest te ondervinden, dat de kolonie zeer goede koffij voortbrengd. Wij wenschen dat zich de kulture van dien van tijd tot tijd verder mag uitbreiden en vervolgens tot nut en voordeel van de kolonie mag gedeyen.”

De Gouverneur Johan Coutier, aan wien na den dood van Johan Mahony het bestuur over Suriname werd opgedragen, stelde niet minder belang in het aanmoedigen van de koffijkultuur dan zijn voorganger. In een schrijven van den 8 Februarij 1719, aan de Directeuren laat hij zich over den stand van dit gewas aldus uit: “De kulture van de koffijboomen neemt hier bijzonder wel op, ik mankeer niet van de liefhebbers bijzonderlijk daartoe te animeren. Indien de kwaliteit van

dit gewas zoo goed is als dat uit de Levant of Oost-Indië, zoo zal met der tijd dit product aan deze kolonie al vrij wat nuttigheid kunnen toebrengen."

Uitvoeriger hierover is zijn brief van den 15 Mei daaraanvolgende: "De voortplanting van de koffij — zoo schrijft hij — neemt merkelyk in deze kolonie op, en zal mijns oordeels met der tijd van een zeer goed rendement zijn, vermits de kulture van dezelve bijna zonder eenige moeite geschied en de boompjes in minder als twee jaren haar voordeelen beginnen te geven; en ik ben ooggetuige geweest, sedert het kort vertoeven van mij in deze landen ¹ dat deze boomen bereids twee maal gebloeit en tweemaal haar rijpe vruchten hebben gegeven.

"Daarenboven weet men niet dat in gansch Amerika deze vrucht die zoo considerable vertering in Europa maakt, gekultiveerd wordt ²; dan alleen zoude zulks kunnen zijn aan Rio Essequibo; waarnaar toe — zoo ik berigt ben — eenige rijpe boontjes zoude zijn verzonden, waartegen ik in het toekomstige gelijk mede van het verzenden der plantsoenen buiten deze kolonie, alle mogelyke voorzorg zal zoeken te dragen, en de avantagies, die hieruit staan voort te komen, aan deze kolonie alleen zal trachten te conserveren ³. Ik vermeen mede onder correctie dat UWel-Ed. Gr. Achtb. in tijds behoorde op middelen bedacht te zijn om hare geregtigheden van deze producten naar behooren te kunnen trekken.

"Deze kulture schijnt wel voornamelyk alhier aan Paramaribo haar meeste effect te zullen doen, dewijl dezelve niet alleen in dit terrein met geen of weinig omslag kan worden behandeld, hetgeen dan ook de reden is, dat ik niet alleen de toegestane erven aan genoemde ingezetenen, door de Regering alhier na den dood van den heer Gouverneur Mahony geaccordeert, wel heb

¹ Hij was den 13 September 1718 te Suriname aangekomen.

² Echter was omstreeks dezen tijd de koffijplant reeds naar Martinique overgebracht door den heer Desclieux. Wij lezen dat door den heer Pancrace, consul te Amsterdam, een koffijboom, die de hoogte had van vijf voeten, aan Lodewyk den XIV^{den} werd gezonden, waarvan de hoogleeraar in de kruidkunde Jussius, eene zeer naauwkeurige beschrijving heeft gegeven, die opgenomen is in de geschriften van de Akademie van Wetenschappen, 1713. Raynal Histoire Philosophique et Politique des deux Indes. Tom. V, p. 65. Historische beschrijving der reizen. Deel 16, bl. 314 de noot.

³ Zie het plaacaat daartegen hierachter onder Bijlage N°. 3, waarbij vóór iedere koffijboon eene boete van twee goudgulden, en voor iedere koffijplant, die van vijftig goudgulden wordt bepaald, enz.

willen ratificeren, maar ook verscheiden andere, aan die zulks met dit oogmerk vragen, toe te staan onder deze conditiën, dat zij op hare lasten wederom zoo veel bosch, hetgeen haar zal worden aangewezen, zullen moeten vallen (vellen) en tot weiden maken, aangezien de paarden en koebeesten, die dagelijks hier vermeerderen, de noodige weiden niet zouden ontbreken."

Ongeveer een jaar later, 28 Maart 1720, waren de berigten niet minder gunstig, die de Gouverneur aan de Directeuren kon mededeelen: "De kulture van de koffij die UWel-Ed. Gr. Achtb. mij nog bij een particuliere instructie hebben gelieven te recomanderen ¹, is van een zoodanig goed succes, dat dit land, enkel maar het eenigste en bekwaamste daartoe schijnt te zijn. De ingezetenen raffineren (?) dagelijks meer en meer op het kweken der jonge boompjes en op het kiezen en prepareren der gronden. Alleenlijk zal men, wanneer de kwantiteit zoodanig geaccesseert zal zijn, dat men die zal kunnen verzenden, bedacht moeten wezen, om door diegeene die in het gelukkig Arabië of de gewesten daar de koffij haren eersten oorsprong heeft genomen en tot ons is overgebracht, zoeken geïnformeert te worden van wat middelen de naturellen van dat land zich bedienen tot het pellen van dezelve en op zijn maat die te droogen, door dien deze boomen zijne vruchten des jaars ten minsten twee of driemaal voortbrengen, en dat zoowel in den droogen als regentijd."

De aanvankelijk gunstige uitslag, waarmede de koffijkultuur bekroond werd, noopten Directeuren den 3 Julij 1720 de Gouverneur het volgende aan te schrijven: "Wijders hebben wij goedgevonden dat UEd. op dezelfde plantagie (de kostplantagie) ² mede een stuk zal gelieven te dispiceren en employeren tot het planten van koffijboomen voor onze rekening, en zal UEd. geen grond genoeg voor het een en ander zijnde, te dien einde op nieuw eenig bosch moeten doen vallen."

De aanvraag om gronden nam dagelijks toe. Ieder plantte koffij. Zoo schreef onder anderen de ontvanger van Sandic den 15 September 1721: "dat hij aangemoedigd door het goe succes van die kulture, op approbatie van de Heeren, het Gouvernement representerende, verkregen heeft een grondbrief va

¹ Wij hebben die instructie niet kunnen vinden.

² Waarop de kost-bananen voor de slaven gekweekt werden.

500 akkers, waarmede reeds een begin is gemaakt, terwijl hij hoopt dat de Heeren die concessie zullen bekrachtigen.”

In het voorjaar had hij aan de weduwe Amsinck eene kwantiteit van omstreeks 50 ponden koffijboonen gezonden, die op haar plantagie waren gewonnen, en die in het vaderland aangekomen, van een goeden smaak waren bevonden.

Hij vond zich dus verplicht de Heeren te adviseren “dat aangezien de aankweek der koffijboonen hier te lande genoegzaam bij alle ingezetenen even vlijtig wordt behartigd en ook schijnt van een goed succes te zullen wezen, zulks naar alle gedachten in korten tijd door sommige eenige remises zoude kunnen worden gedaan, en ik in geenen deele eenige order van UEd. Gr. Achtb. heb hoe en op wat wijze de geregtigheden van UEd. Gr. Achtb. van sommige geremitteerde koffijboonen te eischen, zoo ben ik UEd. Gr. Achtb. verzoekende UEd. orders dienaangaande te verstaan, om mij naar dezelve stiptelijk te kunnen regelen 1.”

Met het aanvragen en toestaan van gronden om koffijtuinen of plantagien aan te leggen, bleven ook de kwestien niet achterwege, die tusschen eigenaren van aangrenzende landen ontstonden. Wij zullen slechts van een melding maken, omdat de daarin betrokken persoon degeene is, wiens naam meermalen genoemd is onder de overbrengers van de koffijplant, namelijk Christiaan Hansbach. Wij doen dit te meer daar wij vooralsnog niets verders betrekkelijk hem in de papieren der Sociëteit gevonden hebben 2.

In de Resolutien van de vergadering van Directeuren, te Amsterdam gehouden op den 1 October 1721, vinden wij ter tafel gebracht een request van Magdalena Olthuys, weduwe van den Predikant Egidius de Hoy, waarbij zij kennis geeft, dat zij bij concessie en aankoop in het bezit was van zeker erf, gelegen aan de Noordzijde van de Gravenstraat, naast het Hospitaal van de Militie, breed 300 en diep 250 voeten, enz., met inzicht om daarop een huis te bouwen en een koffijtuin aan te leggen, doch dat nu had verstaan, dat Christiaan Hansbach, welke een stuk gronds bezit aan de andere zijde van het hos-

¹ Zie hiervoren hetgeen de Gouverneur over dit onderwerp schrijft.

² In de Annotatiën komt dezelfde lezing voor als op bl. 295 van het reeds genoemde werk West-Indië wordt opgegeven, met deze verandering: op den westhoek van de Wagewegstraat, in plaats van op den westhoek van de Klipsteenenstraat.

pitaal, breed 360 kettingen en diep 528 kettingen — dat omtrent 4 à 5 akkers is — wederom van de Heeren, het Gouvernement representerende, zoude hebben geobtimeerd om zijn land te verbreden met de gronden regt achter het hospitaal en die der supplianten, ter breedte van omtrent acht, en diep vierentwintig à vijftientwintig kettingen, monterende in de negentig akkers, gelijk gezien kan worden bij de kaart daarvan zijnde, waardoor de supplianten gefrustreerd en verhinderd werd om haar aanleg tot koffijplanting te vergrooten, vermits de beste en bekwaamste grond daartoe achter haar erf gelegen was. En alzoo de supplianten onderrigt was dat alle de gronden in Suriname vergeven wierden op approbatie van de Heeren dezer tafel en zij door de opneming van Christiaan Hansbach zeer benadeeld was, nam zij hare toevlugt tot de Heeren dezer tafel; zeer ootmoediglich verzoekende, dat dezelve geliefden die nieuwe opneming van Christiaan Hansbach te disapproberen en aan haar supplianten goedgeunstiglich te accorderen, de grond achter haar erf gelegen, ter diepte van vijftig kettingen of anders zooveel als de Heeren dezer tafel gunstelijk zouden gelieven te verleen, opdat zij niet mogte belet worden, hare koffijplanting daardoor te vergrooten.

De leden der vergadering vonden goed dit verzoek te zenden aan den Gouverneur, om na examinatie van den inhoud te disponeren als bevonden zoude worden te behooren.

Na het overlijden van den Gouverneur Coutier, op den 1 September 1721, was het bestuur der kolonie — na een interim van eenige maanden — overgegaan in handen van den Gouverneur Hendrik Temminck, die den 1 Maart 1722 op de rivier van Suriname was aangekomen. Ook hij nam de kultuur der koffij zeer ter harte, ofschoon de toon zijner brieven deed vermoeden, dat aan die kultuur meer bezwaren waren verbonden dan zijne voorgangers hadden doen gelooven. Zoo schrijft hij onder dagteekening van 9 Mei 1722: “De koffijplanting wordt hier te lande sterk voortgezet, tot nog toe met goed succes, hoewel alle terreinen daar niet bekwaam toe zijn en eenige met veel moeite moeten gekultiveerd worden, daar dan niet veel profijt bij zal zijn. De Levantsche koffij wordt bijna hier nog alleen gedronken en de hier landsche boonen of weder geplant of bij kleine partijen voor presenten naar het vaderland gezonden, doch binnen vier jaren zal de kwantiteit die men van hier zal kunnen afschepen vrij considerabel

wezen, door het ongelooflijk getal van jong plantsoen, dat ieder een reeds heeft aangekweekt.”

“De planters — zegt hij in zijne missive van 23 Mei 1722 — zijn zeer om slaven verlegen en die nog grooter zal worden bijaldien de koffijplanting van succes, nut en profijt in het vervolg hier zal gevonden worden. Er wordt gerekend dat er aanwezig zijn 10,000, waarvan het eene jaar door het andere een tiende part komt te sterven. Daarentegen is de aanvoer van nieuwe slaven zelden meer als een scheepsladinge jaars, welke scheepsladinge op verre na geen vijfhonderd slaven kan uitleveren, zoodat de kolonie in plaats van voorwaards te gaan, hierdoor zekerlijk moet reculeren.”

De aanplant van koffij, die tot nu toe het meest in de omstreken van Paramaribo had plaats gevonden, had de grenzen beginnen te overschrijden. Van een reisje teruggekomen om in eenige districten den eed van getrouwheid van de burgers af te nemen, meldt hij aan de Directeuren den 4 Julij daaraanvolgende: “Ik heb in de bovengenoemde rivieren ¹ op alle plantagien daar ik ben aangeweest, de koffijplanting in een zeer bloeienden staat gevonden; en daar is veel apparentie dat zulks zeer considerabel rendementen binnen weinige jaren aan deze kolonie zal toebrengen. Maar van de andere kant is het te vrezen dat deze zoo schoone verwachting als in haar geboorte zal moeten smoren, bij manquement van genoegzame toevoer van negros slaven, zonder welke het onmogelijk is zoodanig werk met kracht voort te zetten.”

De aanhoudende regens waren in dat jaar evenwel zeer na-deelig voor het koffijgewas. “De koffijboomen,” — aldus schrijft de Gouverneur Generaal in zijne missive van 7 September 1722 — “hebben hier door den menigvuldigen regen die dit jaar zwaarder als in zeven of acht voorgaande gevallen is, zeer veel geleden. De schielijke droogte en zware hitte, die nu hier daarop volgt, doet verscheidene, ja menigte der voorschreven boomen jegenwoordig sterven. Men remarqueert hier dat de koffijplant wel vochtigheid vereischt, maar het water moet niet aan den wortel van den boom blijven staan of doet dezelve verrotten. Zulks geschied bij zware regentijden, voornamelijk in

¹ Commewijne {Beneden divisie.
 {Boven divisie.

Cottica en Pecica.

de kleilanden en ook de schulpgronden, die beide het water niet zoo schielijk kunnen verzwelgen. Men plant derhalve op verschillende manieren. Eenige doorgraven de reijen van hare boomen met kleine slootjes van drie à vier voeten breed; andere zetten den jongen boom op de vlakken grond en hoogen den wortel aan met aarde, zoodat iedere boom op een heuveltje geplant schijnt. Andere wederom graven putten en vullen die met aarde en caintras ¹ onder malkander gemengt, waarin de boom dan geplant wordt, en welke (wijze) het beste zal wezen zal de tijd en ondervinding moeten leeren. Het ware te wenschen dat men hier een man of twee had, die de kultuur van de koffij in Arabië hadden bijgewoond; dezelve zouden veel licht kunnen geven, zoo omtrent het planten als het inzamelen, schoonmaken en droogen van de boonen; daar ik geloof dat al meer moeite meê zal wezen als men zich verbeeld, voornamelijk als de kwantiteit wat groot zal wezen."

Maar niettegenstaande den minder gunstigen toestand, waarin de koffijboomen verkeerden, kon de Gouverneur Generaal toch den 24 October 1722 schrijven, dat er tegen het aanstaande voorjaar wel twee à drie duizend ponden koffijboonen naar het vaderland zullen gezonden worden, en dat dit van jaar tot jaar zal toenemen. Hij verzocht daarbij aan de Directeuren de regten op de uitvoer van de koffij vast te stellen. Ook de ontvanger van Sandick, die reeds vroeger geschreven had aan de Directeuren om die regten te bepalen, kwam daarop terug: "Aangezien" — zeide deze — "de voortplanting der koffijboomen reeds van dat effect is geweest, dat met de thans vertrekkende schepen (9 April 1723) eenige worden verzonden ², heb met goedvinden van den Gouverneur bij provisie aan de inlanders geconsenteert, die af te schepen, mits aan UEd. Gr. Achtb. betalende datgeene wat UEd. zullen vermeenen. Dan daar de kultuur van dien en dus ook de verzending jaarlijks staat toe te nemen, verzoek ik geïnformeerd te mogen worden hoe en op wat wijze ik de gerechtigdheden dienaangaande zal invorderen, hetzij tegen 2½ percento in geld of in koffijboonen of wat daaromtrent bepaald mogt worden." Hieraan werd spoedig voldaan. Na over het defensiewezen — waarover de Gouver-

¹ Het uitgeperste suikerriet.

² De hoeveelheid bestond uit 5920 ponden, dus bijna 3000 ponden meer als de Gouverneur geraamd had. Zie de lijst van de afzenders. Bijlage N°. 4.

neur Temminck almede geklaagd had — en over den aanvoer van slaven gesproken te hebben, schrijven Directeuren hem onder dagteekening van den 9^{den} Augustus 1723: “Ondertusschen is het ons zeer aangenaam geweest, te vernemen dat de kultuur van de koffij zoo wel reussceert; ten welken opzigte wij wel hebben goedgevonden onze gerechtigheid op de voorschreven koffij, ingevolge art. 4 van het octroy ¹ te reguleren à 2½ percento, zoo als van alle andere waren wordt betaald. Doch wij hebben tot meerder aanmoediging van die kultuur bij provisie de prijs, naar dewelke die gerechtigheid zal worden gecalculeert, vooreerst maar gefixeert op tien stuivers het pond zwaar geld; hetgeen omtrent maar een derde is van de regte waarde van de koffij ², waarvan UEd. notificatie zal gelieven te geven daar het behoord, en met een die order te stellen dat dien conform de voormelde gerechtigheid worde betaald.”

Zoo als wij hiervoren gezien hebben, gaven de Directeuren den Gouverneur Coutier last voor hunne rekening op de kostplantagie mede eene koffijplantagie aan te leggen. Aan dezen last werd gevolg gegeven. De Gouverneur Temminck hiervan den 10^{den} April 1723 berigt gevende, hoopt dat men bij de nieuwe kostgronden daartoe een goed terrein zal renconteren, en dat die onderneming van een gewenscht succes mogt wezen.

Bij een volgend schrijven van 10 Julij 1723 zegt hij: “Ik heb reeds eene genoegzame kwantiteit koffijboonen laten zaaijen om voor UEd. plantsoen te hebben en gedenk in de maand September aanstaande, of zoo ras de regens — die dit jaar ook excessief zijn — zullen ophouden, een vallinge (velling) op de societeits kostgrond te laten doen en zoodanig land zoo ras mogelijk met koffijboomen volgens order laten beplanten, in de hoop dat zulks wel zal reusseren.”

Die beplanting had in het volgende voorjaar plaats. Den 1 April 1724 schreef de Gouverneur: “Men is bezig met het verdere planten van koffijboomen op de societeits grond, en men heeft veel moeiten gehad om het land daartoe te prepareren met delven en bedijken. Welke delvingen op veele plaatsen met posten en plan-

¹ Zie het octroy bij Hartsinck, 2de Deel, bl. 623—638.

² Bij missive van den 23sten November 1737 werd bij provisie de waarde terug gebragt op zes stuivers en na verloop van twee jaren werd bij missive van 30 Mei 1739 deze bepaling op nieuw bij provisie voor twee jaren verlengd. Zie over de koffijprijzen omstreeks dezen tijd het meergemelde opstel over de invoering van de koffijcultuur op Java.

ken hebben moeten beschoeit worden om het zandachtig en losse terrein hetgeene aldaar veeltijds ontmoet wordt, te wederhouden en te beletten, dat telkens weder moet instorten. Verhoopde dat alles met goed succes zal wezen en dat UEd. Gr. Achtb. over drie jaren — die vereischt worden eer een boom terdegen vruchten voortbrengt — daar een goede revenue van zullen trekken. Ik heb in het generaal een goede opinie en verwachting van de koffijplanting hier te lande, maar men remarqueert dat de boomen die het eene jaar zwaar beladen zijn geweest en veel vruchten voortgebracht hebben, het volgende jaar niet of zeer weinig dragen; desniettegenstaande zal de kultuur van de koffij nog zeer profetabel wezen. Maar wat mag dit alles helpen bijaldien er geen meerder aanvoer van negrosslaven naar hier komt gedaan te worden. De groote planters kunnen pas hun suikerwerken aan den gang houden en zullen dezelve om de kultuur van de koffij niet verlaten. De kleine planters hebben geen of weinig magt ¹, zoo dat gemelde planting niet naar behooren kan worden voortgezet, tenzij in het voornoemde defect geremedieert en dit obstakel door eenen genoegzamen aanvoer van negrosslaven worde weggenomen, en dat daarenboven de Wel-Edel Gr. Achtb. Heeren Bewindhebbers van d'Edele Generale Geoctreerde West-Indische Compagnie de goedheid gelieven te hebben van het credit eenigermate te doen herleven ², om daardoor die kleine planters te gemoet te komen en in staat te stellen van iets te kunnen aanvagen. Het is waar dat de vermogende buiten schulden zijnde en groote planters — welters getal hier niet groot is — op het herleven van het credit niet zeer insteren; anderen die dat vermogen niet hebben, laten daarom niet na te pochen en zich meer als de eerste te beklagen dat zij voor hun contant geld geen waar — te weten negrosslaven — kunnen krijgen, zoodat hierdoor een generaal misnoegen in discouragement door de geheele kolonie ontstaat, waarvan niet anders als fatale effecten kunnen voortkomen." Ook dit jaar was door de zware aanhoudende regens niet zeer gunstig voor de koffij, zoodat men groote moeite had van de rijp wordende boomen te droogen en voor bederf te bewaren, waartoe ovens gebezigd werden ³.

¹ Slavenmagt — getal slaven.

² Zoo als bekend is werden de slaven door tusschenkomst van de West-Indische Compagnie aangevoerd.

³ Volgens berigt van 29 Mei 1724 waren ook door de buitengewone spring-

De verwachting van den Gouverneur Temminck van de nieuw aangelegde koffijplantagie voor rekening van de Directeuren, was volgens den inhoud zijner missive van 9 October 1724, niet groot. "Gisteren heb ik een nieuwen officier op UEd. Gr. Achtb. kostgrond gesteld in plaats van den laatst overledene en aan denzelven voornamelijk gerecommandeerd de culture van de koffij. Doch ik moet UEd. Gr. Achtb. zeggen, dat ik niet veel verwachting van goed succes van de koffij op gemelden grond ben hebbende; gelijk mede de koffijboomen hier in den tuin ² niet voort willen, en ben al genoodzaakt geweest het grootste gedeelte van dezelve eenige twee, andere drie reizen te laten uitroeijen en telkens nieuwe in derzelve plaats te herplanten; dit komt wegens het slechte en schrale terrein hetwelk bijna niets produceert. Ik zal evenwel tegen den aanstaanden regentijd weder een stuk grond op gemelde kostplantagie met jonge dito boompjes laten beplanten, alzoo zulks met weinig moeite en zonder zwaren arbeid kan geschieden."

De opbrengst, volgens berigt van 6 December 1724, bestaande in een baaltje koffijboonen "hetwelk de geheele inzameling is die ik tot nog toe gedaan heb van de boomen die ik hier in UWed. Gr. Achtb. tuin ³ geplant heb," werden door den Gouverneur naar het vaderland gezonden. Hij zond die over in de witte of tweede schil, "met verzoek dat UWed. Gr. Achtb. gelieven proberen te laten of men die gemelde schil niet zoude kunnen afdoen op een grut- of pelmolen, of door zoodanige machine als UWed. Gr. Achtb. best zouden oordeelen, bijaldien zulks mogt reusseren, zoo zoude veel moeite en arbeid kunnen verkort worden. De eerste inzameling, die ik toekomende jaar verhoop te doen, zal ik insgelijks met die schil verzenden en bijaldien de recolte wat abundantier mogt wezen, zal (ik) ook eenige in de buitenste of roode bast wel gedroogt zijnde, daarbij voegen, opdat de preuve van het pellen of schoonmaken op beide zoude mogen genomen worden."

De koffij die voor rekening van particulieren in den loop van het jaar 1724 naar het vaderland werd gezonden, bedroeg eene hoeveelheid van 5631 pond, dus nagenoeg drie honderd pond minder dan in het vorige jaar werd verzonden. Maar terwijl

tijden vele plantagien onder water gezet, en daardoor veel riet en kost voor de slaven bedorven.

¹ Gouvernementstuin.

² Gouvernementstuin.

het getal der afzenders in 1723 slechts acht bedroeg, was dit nu reeds verdubbeld, zonder de schippers mede te rekenen die eenige ponden voor hunne rekening hadden medegenomen ¹.

Spoedig nam evenwel de verzending belangrijk toe, want met de schepen die in het volgende voorjaar de rivier van Suriname verlieten, werden 18950 pond koffij verzonden, behalve nog 276 pond, afkomstig van de plantagie Zuidwijn, behoorende aan den Luitenant en garnizoens-boekhouder Stockert; welke plantagie wegens verregaande gepleegde frauden en malversatiën van genoemden Luitenant, voor rekening van het Gouvernement werd verkocht.

De belangstelling van den Gouverneur in de Gouvernements koffijplantagie verminderde niet. Bij brief van 25 April 1725 schreef hij: "De boompjes die ik op UWEds. Gr. Achtb. kostgrond heb laten planten, groeijen veel beter als ik gedacht had en zijn al eenige onder dezelve die dit jaar zullen beginnen een weinig te dragen. Ik hoop gemelde planting van jaar tot jaar ten minste met 1000 boomen te laten vergrooten tot dat er 10000 à 12000 zullen geplant wezen, zijnde het getal der reeds geplante over de 3000." En bij missive van 5 Julij 1725: "Toekomende jaar hoop ik de eerste vruchten van gemelde koffijplantagie aan UWEd. Gr. Achtb. over te zenden. Ondertusschen zal men preparatie moeten maken, om een nieuw woonhuis voor den neger-officier op gemelde kostgrond te bouwen, van goed vierkant hout met planken beslagen en een goede zoldering daar boven om de koffijboonen aldaar te kunnen uitspreiden en naar behooren te laten droogen. Ik neem de vrijheid van met hetzelfde schip — de Susanna — aan UWEd. Gr. Acht. te zenden vier gortvaten met Chinas'ap-pelen en een blomvatje koffijboonen, die weder in de witte of tweede schil heb gelaten ten fine als voor dezen. Gemelde koffijboonen, op drie à vier pond na, is de geheele provisie van meer als vijfhonderd boomen die ik hier in UWEd. Gr. Achtb.

¹ Onder de Bijlagen deelen wij de lijsten mede van de afzenders der koffij in de jaren 1723 en 1724. Mogelijk is het niet onbelangrijk te weten, wie de eersten waren die eene zekere hoeveelheid koffij naar Holland verzonden. Het is te bejammeren dat met geen genoegzame zekerheid kan worden opgegeven, van welke plantagien die koffij afkomstig was. Men mag evenwel aannemen dat volgens het in den text medegeedeelde het meeste tot dus verre nog wel van tuinen in of bij Paramaribo afkomstig zal zijn geweest. Zie Bijlage N°. 4 en 5.

tuin geplant heb ¹; doch meer als de helft van die boomen, om de extra groote schraalheid van het terrein zullen nooit eenige vruchten voortbrengen; niettegenstaande bijna alle andere gronden, als wanneer maar niet al te laag of te nat zijn, dat het water geen afloop kan hebben, tot de koffijplanting bekwaam worden gevonden. Wat in het generaal de kulture van de koffij aangaat, vermeene dat dezelve met veel profijt zal kunnen worden voortgezet, voornamelijk door diegeene die oude suikerplantagiën hebben, alzoo de gronden die geen goed riet meer willen voortbrengen, nog tot koffij zeer bekwaam zijn. Daarenboven zijn er op zoodanige plantagiën altijd veele oude slaven, malingers ², wijven en kinderen die anders geen of weinig dienst kunnen doen, maar tot deze kulture kan alles geëmployeert worden. Een nieuwe plantagie aan te leggen alleen om koffij te planten, daartoe negers te koopen, gebouwen op te rigten, een Directeur en andere bediendens te houden, geloove niet dat groot profijt voor den aanlegger zal opbrengen, altijd niet zoo spoedig als men zich in den beginne daarvan verbeeld heeft.”

Eindelijk kon de Gouverneur den 3^{den} Junij 1726 schrijven: “Men is tegenwoordig bezig op de Edele Societeits kostgrond de eerste koffij te plukken. Ik gis naar het oog dat dit jaar omtrent 200 pond daarvan zal komen. Het terrein op gemelde grond is bij uitnemendheid schraal, en de experientie leert hier dat de koffij wel goede en vette grond wil hebben; dezelve groeit echter ook in zandgrond, doch behoorde te voren wel met kaintras gemest te worden als men daarvan goede en veele vruchten wil trekken. Ik verwacht nog altijd dat UWEd. Gr. Achtb. eene machine zullen uitgevonden hebben, of op een ordinaire pel- of grutmolen laten proberen de tweede of hoornebast van de koffijboonen te pellen. De oogst der koffij op de particuliere plantagiën was voordeeliger dan die op de Societeitsgrond gewonnen werd. Verscheiden particulieren hebben in de voornoemde schepen geladen te zamen 17181 ponden koffijboonen. Op verscheidene plantagiën liggen nog considerabele partijen dito boonen, die nog niet droog genoeg zijn om verzonden te kunnen worden. Hieruit kunnen UWEd. Gr. Achtb. besluiten, gelijk het inderdaad is, dat de kulture van de koffij merkelyk begint toe te nemen en zoude reeds vrij geavanceerd wezen bijaldien de aanvoer van slaven

¹ Dus sedert 1722.

² Ongeschikt voor zwaar werk, zoo als delven enz.

niet zoo schaarsch ware. Voorgisteren ben ik op UWEd. Gr. Achtb. kostgrond geweest en aldaar gezien dat het provenue van de eerste inzameling der koffijboonen; gissende dat zulks omtrent de twee honderd pond zal bedragen. Men zal dezelve nog eenige maanden moeten hier houden om terdegen te laten droogen en zal dus niet voor het aanstaande voorjaar kunnen overgezonden worden. Ik heb tot leedwezen in de koffijgrond gezien dat ruim de helft van de boompjes die nu reeds een en twee jaren oud waren, door de excessive en langdurige regens in dit jaar gevallen, verdrongen en dood gegaan zijn, en ik bevind dat het op mijn eerste gedachten, die ik de vrijheid genomen heb aan UWEd. Gr. Achtb. te communiceren, voor dat men aldaar begonnen heeft koffij te planten, zal uitkomen. Namelijk dat het terrein aldaar veel te schraal, te vochtig en te koud zijnde — voornamelijk in den natten tijd — de kultuur van koffij aldaar niet wel zal reusseren. UWEd. Gr. Achtb. hebben zulks gemeen met andere die daaromtrent in de buurt ook koffij gepland hebben en zich alle van hunne verwachtingen gefrustreerd zien. Het beste is dat UWEd. Gr. Achtb. geen de minste onkosten of uitgaven tot die kultuur gedaan hebben en dat men het voor winst kan rekenen al hetgeene dat daarvan getrokken wordt, om welke redenen ik ook met die kultuur aldaar zal laten continueren.”

Met de schepen die in de maand December naar het vaderland vertrokken, werd nog 6856 ponden koffij verzonden, “zoodat — volgens berigt van 14 December 1726 — gedurende dit loöpende jaar uit de kolonie verzonden zijn 142,699 pond koffijboonen, volgens aangeving en zoo als dezelve hier ter wage gewogen hebben. Deze revenue staat van jaar tot jaar merklijk te vergrooten, alzoo die boomen nu eerst terdegen beginnen te dragen en van tijd tot tijd nieuwe aangeplant worden.”

Een bezwaar bleef er nog altijd over, namelijk het ontbolsteren van de tweede of hoornbast van de koffij. Reeds meermalen was het denkbeeld geopperd dit te laten doen op een pelmolen, hetzij in Holland hetzij in Suriname. In een schrijven van Directeuren van 9 Augustus 1726 over dit onderwerp zeggen zij: “Wij zullen ons inmiddels ook informeren op het subject van de pelmolen; doch wij moeten UEd. ondertusschen in bedenking geven of het niet menagieuser en voordeeligor voor de planters zoude zijn, de koffijboonen in dat tweede of hoornebastje herwaarts over te zenden en alhier op zoodanige

molen te doen pellen als wel met groote moeite en kosten een of meer pelmolens in Suriname te doen oprigten. Te meer dewijl wij de koffij voorheen op de plantagie van Stockert gewonnen en aan ons overgezonden, alhier op een pelmolen van dat tweede of hoornebastje hebben doen ontblooten en op die manier goedgevonden."

De Gouverneur was volgens zijn schrijven van 28 November 1726, van gevoelen, dat met der tijd, wanneer de koffijkultuur zou zijn toegenomen, de planters die waterwerken hadden, met geringe kosten zich van pelmolens zouden kunnen voorzien. In zijn laatsten brief vóór zijn overlijden, van 17 September 1727, waarin hij een verslag geeft van de koffijkultuur op de Societeits kostgrond, schrijft hij: "De meeste koffijboomen op de Edele Societeits kostgrond staande, zijn door de langdurige en zware regens van dit jaar, gevoegd bij de lage koude en schrale grond waaruit het geheele terrein van gemelde kostgrond bestaat, voor een groot gedeelte vergaan. Zoodat bij onderzinding leere dat de koffijkultuur aldaar van geen of weinig succes zal wezen, gelijk ik altijd wel gevreesd heb, en ook al in den beginne de eer gehad zulks aan UWEd. Gr., Achtb. te schrijven; doch al wederom nieuwe laten aanplanten, om dus UWEd. Gr. Achtb. orders gehoorzaamst op te volgen, hoopende dat met den tijd ten minste zooveel zullen renderen dat UWEd. Gr. Achtb. de dagelijksche consumptie daarvan zullen kunnen genieten. Wat de generale koffijkultuur dezer kolonie aangaat, zoo begint dezelve considerabel te avanceren. Men heeft nu ook reeds ondervonden dat de beste en vetste gronden ook de beste koffij voortbrengen; die boomen dragen wel eerder in schrale en schulpgronden als in vette en kleilanden, maar renderen zoo abundant niet en zijn ook van geen langen duur of moeten jaarlijks gemest worden, waar overal geen gelegenheid toe is."

Hebben de voorgangers van den Gouverneur Temminck veel gedaan om de koffijkultuur in Suriname te bevorderen en ingang te doen vinden, den Gouverneur Temminck komt lof toe den weg door zijne voorgangers ingeslagen, te hebben gevolgd. Mogten zij het niet beleefd hebben, de vruchten van hunnen arbeid te zien, en moesten ze zich slechts te vreden stellen met een aanvankelijk gelukkigen uitslag hunner bemoeijingen. Temminck mogt het geluk genieten in 1723 de eerste belangrijke hoeveelheid van 5920 ponden koffij op West-Indischen

bodem gewonnen, naar Holland te zien afschepen ¹. Onder zijn bestuur — hoe kort dit ook ware — mogt hij die kultuur dermate zien slagen, dat er in zijn sterfjaar, eene hoeveelheid van 207,373 ponden naar Nederland kon worden verzonden ².

Na een interim van een jaar, werd de Gouverneur Temminck opgevolgd door den Gouverneur Mr. Carel Emilius Hendrik de Cheusses, die den 9^{den} November 1728 op de rivier van Suriname aankwam. In de brieven onder zijn bestuur geschreven, vindt men weinig betrekkelijk de koffijkultuur vermeld.

In zijn eersten brief aan de Directeuren, dd. 15 November 1728, geeft hij kennis “dat er een nieuwe machine bedacht is om de koffij te droogen, welke veel korter is en dewelke dezelve een beter kouleur doet hebben; het is dat men ze op een eest doet droogen. Ik hoop het geluk te zullen hebben van er UWEd. Gr. Achtb. toekomende jaar van te kunnen zenden. Ondertusschen geef ik mij de eer U twee proefjes te zenden die op UWEd. Gr. Achtb. plantagie gegroeid is. N°. 1 wegende 109 pond netto, is in de witte schil op den oven gedroogd; n°. 2 wegende 90 pond, in de zon. UWEd. Gr. Achtb. gelieve te oordeelen welke manier de beste is.”

Een geruime tijd verliep er alvorens door hem iets verder omtrent die kultuur wordt gemeld. Alleen vindt men opgegeven het getal ponden, dat met de vertrekkende schepen verzonden werd. Bij het toezenden van 299 pond koffij, op den 31 Augustus 1729 schrijft hij er bij: “dat hij die in de witte bast zend, omdat hij zich verbeeld dat die beter in Holland zal kunnen klaar gemaakt worden. Hij vreest echter dat ze slecht zal worden bevonden, alzoo UWEd. Gr. Achtb. bedienden de regte behandeling van de koffij nog niet hebben.”

Directeuren waren over dat stilzwijgen niet tevrede. Den 28 December 1730 schreven zij hem: “Wij wenschten wel en zouden gaarne zien, dat UEd. zich in deszelfs respectieve missives wat meer largo extenddeerde over den aanwas van de kolonie, over de kulture van de koffij, suiker en cacao; of er meerder plantagiën worden aangelegd; of de kolonie van blanken accresseert; of er iets tot aanmoediging van het een of ander zoude kunnen worden in het werk gesteld en wat dies meer is.”

¹ De eerste partij Java koffij in 1712 in Holland aangekomen en door de O. I. Compagnie verkocht, bedroeg slechts 894 pond.

² Na verloop van een gelijk getal jaren werd er uit Java slechts 4098 pond aan de markt gebragt.

Welk antwoord daarop door den Gouverneur gegeven is, blijkt niet uit de gewone brieven. Het schijnt dat hij meermalen tot het doen van mededeelingen aangespoord moest worden. In een later schrijven, van 2 September 1733, komt het volgende voor: "Met geen mindere ernst kunnen wij voorbij zien UEd. op het krachtigste aan te manen, om ingevolge onze vorige aanschrijvingen op dat subject en na het voorbeeld uwer predecesseuren, zich telkens bij zijne missives wat meer te extenderen over, maar ook UEd. zelfs met der daad toeleggen op de kulture van alle producten, daar te lande vallende, hetzij gommen, banielles, indigo, katoen, verwstoffen en wat dies meer is; ten einde wanneer de prijzen der koffij eens aanmerkelijk komen te dalen en die der suiker niet te rijzen, de kolonie echter weder — gelijk nu eenigen tijd aan de koffij — een ressource mag hebben, waardoor zich te maintaineren. Te dien einde behoorde UEd. in des sociteits tuin of in haar kostgrond de planters met een goed exempel voor te gaan door het aankweken van zoodanige gewassen en vruchten, die te eeniger tijd voordeelig voor de kolonie zoude kunnen zijn, ten einde bij een goede reussite van dien, daarin door de planters te worden gevolgd. Zijnde dit zaken daar UEd. continueel op behoorde en moet speculeren, en die gevoegelijker door UEd. aan ons hadden behooren te moeten worden gesubministreert, als dat wij die hiervan daan UEd. aan de hand moeten geven. En dien volgende zal UEd. van tijd tot tijd aan ons verzenden zoodanige monsters van producten en gewassen als nu en dan zoo door de Togtgangers als door andere wegen zoude mogen worden ontdekt."

Den 17den Januarij 1734 werd door den Gouverneur hierop geantwoord. Ofschoon dit antwoord tamelijk uitvoerig is, wordt omtrent de koffij niet anders gezegd, dan dat Carel Willem Kloege, na zich met ijver op de kulture van de Roekoe te hebben toegelegd, door den stank aan de bewerking daarvan verbonden, en die hem veel negers had doen verliezen, die had gestaakt en zich nu aan die der koffij had overgegeven. Weinige dagen na dit schrijven — den 1 Februarij 1734 — overleed de Gouverneur de Cheusses, zoodat hij bevrijd bleef een brief te beantwoorden van Directeuren van 19 Januarij, waarin onder anderen het volgende voorkwam: "Wij kunnen niet begrijpen dat bij resumptie van de carga's der schepen, sedert primo Januarij tot primo October 1733, uit de kolonie ver-

trokken, niet meer koffij aan ons kantoor van $2\frac{1}{2}$ pCt. is aangegeven als een nomber van 594,061 ponden, daar in voorleden jaar sedert primo Januarij 1732 tot 26 December 1632 is aangegeven een nomber van 1,101,197 ponden, en alzoo in den jare 1733, 617,136 ponden minder dan het jaar daar bevorens ¹. Wij calculeren wel dat nog twee à drie schepen stonden te vertrekken, doch gelooven niet dat die zullen kunnen suppleren dít defect. Wij hadden gehoopt dat de koffijkulture zoude zijn geaccresseerd, daar wij nu uit opneminge moeten vaststellen dat dezelve achterwaards gaat of dat wij schandelijk in onze geregtigheid worden verkort. UEd. zal zich exact hierop informeren en ons ten spoedigsten over schrijven waardoor dit considerabel defect is gecauseert en inmiddels toezien dat wij in onze geregtigheden niet worden benadeeld.”

Deze brief werd den 10 Julij 1734 beantwoord door den Commandeur en de Raden van Politie, waarin zij berigten dat het niet aan misgewas kon worden toegeschreven; maar dat om een goede berekening te kunnen maken van de opbrengst, men van Augustus tot Augustus moet rekenen, om dat in die maand eerst de tweede pluk der koffij een begin neemt. Om dit te staven lagen ze een lijst over, beginnende van 1°. Augustus 1730 tot 10 Julij 1734 ². Zij deelden ook mede dat veel planters hunne koffij, om ze goed te droogen, van het eene jaar in het andere overhielden en dat de schippers een eed aflegden van geen andere of meerdere goederen, waren of koopmanschappen aan boord te zullen nemen, dan hetgeen bij hunne generale aangeving bekend werd gesteld, zoodat der societeits geregtigheden in geen een deele waren verkort.

De broeder van den overleden Gouverneur de Cheusses, Jakob Alexander Henri, volgde in het bestuur der kolonie op ³. Doch slechts weinige weken mogt hij daarin werkzaam zijn, daar hij reeds den 25 Januarij 1735 overleed.

Slechts drie brieven werden door hem aan de Directeuren geschreven. In zijne voorlaatste missive, dd. 3 Januarij 1735, vindt men het volgende over de koffijkultuur. “Het regensaisoën heeft sedert weinige dagen eerst begonnen, na eene droogte van omtrent acht maanden, door welke veele gronden

¹ Dit laatste cijfer zal wel 507,136 moeten wezen.

² Bijlage N°. 6.

³ Hij kwam te Suriname den 11 December 1734.

koffij- en cacaoboomen verbrand zijn. Sedert het jaar 1717 is er geen dergelijke geweest na het zeggen van de oudste ingezetenen. Op UWed. Gr. Achtb. kost- en koffijgrond ziet (het) er mede sobertjes uit en zijn veele jonge boomen verbrand ¹. Men vreest dat veele planters daardoor ten eenemaal geruineert zullen zijn, en voornamelijk diegeene welke op crediet groote aanleggen hebben gemaakt; men bespeurd dit reeds aan de kwantiteit wissels, welke met protest zijn wedergekomen.”

Met het jaar 1734 zullen wij deze aantekeningen eindigen. Men kan toch aannemen dat de koffijkultuur in Suriname toen voor goed gevestigd was, daar ze jaarlijks in bloei toenam en de uitvoeren zelfs een hoogte van ruim vijftien millioen ponden bereikten. Eerst in het begin dezer eeuw zijn die aanvoeren tragsgewijze weder afgenomen.

LEUPE.

¹ Op een daartoe gedaan voorstel van den Gouverneur Johan Rajje, werd deze bij missive van den 7 November 1736 gemagtigd, de koffijplantagie van de Societeit in een cacao-plantagie te veranderen.

De schrijver der Annotatiën zal wel dezelfde zijn, die in het werk: West-Indiën, Bijdragen tot de bevordering van de kennis der Nederl. West-Ind. Koloniën, 2e. deel, bl. 148 voorkomt, als de schrijver van eene Beschrijving van Suriname. De Annotatiën schijnen vervaardigd te zijn in de onderstelling, dat de Beschrijving van Suriname door J. D. Herlein zou herdrukt worden. Die Annotatiën zijn zoodanig geschikt, dat zij daaronder zouden kunnen gesteld worden, daar nevens iedere Annotatie gesteld is de folio en het woord waarop zij betrekking heeft.

De schrijver zegt in de Inleiding dat hij ze in zijn ledigen tijd op het schip gedurende de reis van Suriname, waar hij meer dan een derde van eene eeuw had doorgebracht, heeft gemaakt. Verder: "dat hij zich niet genoeg onderlegt bevondt om een gansch complete Beschrijving en Historie te geven, vooral der dieren en planten." Hij besluit zijne Inleiding met het volgende: "Sedert heeft de Heer en Mr. Jan Jacob Hartsinck uitgegeven een Beschrijving van Guiana of de Wilde Kust enz., waarbij dezelfde Autheur in de voorrede fol. IX opgeeft, dat hij onder anderen ook vele merkwaardige zaken uit deze aantekeningen hem door een vriend medegedeeld, had getrokken, die men dus in deze ook zal vinden, welk zeer nuttelijk werk meest bestaat uit een verzameling van echte stukken en bewijzen van de bevolking, eigendom-overgangen en eenige gebeurtenissen aldaar, hetwelk dat werk — de Annotatiën — niet zeer hinderlijk kan zijn, als bevattende meer de kulture en tegenwoordige toestand der laatstgemelde kolonie, dus in vele opzigten gansch different."

Wat de schrijver wederhouden heeft aan zijn voornemen gevolg te geven is ons onbekend.

Aan het handschrift, op het Rijks Archief aanwezig, ontbreken nog eenige bladzijden, waaronder het slot, zoodat wij niet kunnen zeggen of en door wien het onderteekend is.

Dat de eerste koffijzaden en planten uit den Hortus Medicus te Amsterdam naar Suriname zijn gezonden, verkrijgt te meer waarschijnlijk, als wij op bl. 234 lezen, dat in 1717 een notitie omtrent de behandeling der koffij, opgesteld door den hovenier dier tuin, naar Suriname aan den Gouverneur werd gezonden.

Reeds vroeger, en wel 6 Junij 1714, werd door Directeuren aan den Gouverneur geschreven om op het verzoek van de Burgemeesteren van Amsterdam, ten behoeve van den kruidtuin aldaar, bij de eerste gelegenheid en successivelijk over te zenden "allerhande soorten van Surinaamsche gewassen en zaden hier te lande niet vallende." Het volgende jaar werden door hem eenige boom- en struikgewassen en zaden ten behoeve der Hortus overgezonden.

Meermalen wordt er in de brieven van dergelijke toezendingen gewag gemaakt; den 30 April 1717 schreef de Gouverneur Mahony: "Alhier is voor eenige maanden gearriveerd uit het vaderland een man, genaamd Hertogh, dewelke voor dezen Hovenier is geweest aan de Kaap de Goede Hoop, en wiens broeder regtevoort (thans) nog hovenier in den Hortus Medicus te Leyden, aan dewelke deze eenige planten en gewassen gezonden heeft. Indien het nu mogt gebeuren dat de Hortus Medicus van Amsterdam, eenige planten of gewassen uit deze kolonie geliefde te hebben, zoo wenschte wel dat daarvan een lijst werd overgezonden, zoude ze dan door de hulp van den voornoemden Hertogh kunnen zenden. Want het gebeurt dat alhier veel gewassen dezelfde naam niet hebben als in Europa, en deze man grondige kennis heeft van allerhande Afrikaansche en Amerikaansche gewassen."

JOHAN COUTIER, GOUVERNEUR GENERAAL OVER
DE PROVINCIE EN KOLONIE VAN SURINAME, RIVIER
EN DISTRICT VAN DIEN, ENZ. ENZ. ENZ.

ALLE DINGENEN DIE DEZEN ZULLEN ZIEN OF HOOREN
LEZEN, SALUT!

Nademaal voor eenige jaren door de voorzorg van Haar Edele Groot Achtbare Heeren van de Societeit en Patroonen van dezen Lande niet zonder groote kosten, zoo wel plantsoenen als boontjes van koffij, zijn herwaarts getransporteert geworden, tot onderscheidene malen, en dat eindelijk door de zorgvuldige kultuur van eenige ingezetenen dezer kolonie het zoo verre gebracht is, dat onder Godes zegen, een goed produkt en geen minder profijt voor gemelde ingezetenen binnen korten tijd daarvan te verwachten staat.

Zoo is het, dat wij tot ons groot leedwezen en ervaring zijn gekomen, dat sommige ingezetenen hebben kunnen goedvinden — hetzij uit baatzucht of andere inzigten gedreven — van de hier gewassene boontjes of plantsoenen uit deze kolonie naar andere gewesten te verzenden, tot groot nadeel van diegene, die hare kosten en moeiten tot zoodanige voordeelige kulture zoude hebben of willen aanwenden, kracht dezes wel expresselijk verbieden en interdiceren, aan alle de ingezetenen van deze kolonie van wat karakter of bediening die ook zoude mogen wesen, van na publicatie dezer eenige boontjes, veel minder plantsoenen, onder wat protext het ook zoude mogen zijn, buiten deze kolonie te verzenden, verkoopen, wegschenken of veralieneren, en dat bij poene, dat voor ieder boontje den verzender tot boete zal betalen de somma van Twee Goudguldens en voor ieder plantsoen Vijftig, waarvan één derde part voor den armen, één derde part voor den aanbrenger, en één derde part

voor den Raad Fiskaal zullen vervallen zijn, daarenboven zullen verbeurd worden verklaard alle de priaquis ¹, barken en vaartuigen, die haar in het transporteren van zoodanige boontjes en plantsoenen zoude willen laten gebruiken, alzoo wij zulks tot meerder welstand en nutte van de ingezetenen dezer kolonie, noodig te zijn oordeelen; wordende mits dezen den Heer Raad Fiskaal of Zijn Ed. gesubstitueerde wel en expres-selijk belast, dit ons placaat in alle deelen wel exactelijk te doen observeren.

Actum Paramaribo den 16 Mei 1719.

TEGEN HET STELEN ENZ. WERDEN DE VOLGENDE
RESOLUTIEN GENOMEN.

Copie resolutie van Gouverneur
en de Raden van Politie van Su-
riname, van den 22 November 1719.

Zijn Wel-Edele Gestreng den heer Gouverneur heeft de vergadering voorgedragen de menigvuldige klagten, dagelijks inkomende, sedert vele ingezetenen zich hadden beginnen te appliceren tot het planten van koffij, welkers culture van een gewenscht succes schijnt te zullen wezen, dat er eenige personen, zoo blanken als slaven, zich niet ontzien des nachts over de heiningen of anders in de tuinen te komen, de geplante en gepoote boontjes met wortel en al uitrukkende en dezelve tot haar voordeel verkoopende of zelfs gebruikende, waardoor aan de zoodanige die zich op de culture (toe)leggen, de lust als benomen wordt, ziende dat op zoo een indirecte wijze van de vruchten van haar aangewende vlijt berooft worden, waarom zijn Wel-Edel Gestr. de Heeren Leden in bedenken was gevende, of naar het exempel van andere landen, daar de tuindieven strengelijk worden gestraft, hiertegens ook niet diende te worden voorzien.

Waarover gedelibereert en geconsidereert, diergelijke en an-

¹ Piroque, vaartuig.

dere dieverijen der tuinen behooren te worden zoo veel doemlijk geweert en de daders in handen vallende gestraft.

Is goedgevonden en verstaan hetzelve wel expresselijk te interdiceren, en voorts te statueren dat alle en een iegelijk die zich zal verstouten bij nacht over de heiningen der tuinen te klimmen of anders daarin te komen om te stelen of op dieverijen van koffijboompjes als anders betrapt wordende, zoo het een blanke is, verbeuren zal een boete van driehonderd gulden, te bekeeren een derde voor den aanbrenger, wiens naam zal blijven gesecreteert en de resteerende twee derden voor den Heer Raad Fiscaal, en ingeval hij niet in staat ware die boete in contanten op te brengen, zal hij strengelijk worden gegecelselt en gebrandmerkt, en een neger daarop betrapt en gevangen wordende, zal zonder conniventie met de dood worden gestraft, zijnde daarenboven aan de eigenaars van de tuinen gepermitteerd op die nachtdieven met geweer te mogen schieten, zonder daarover verantwoordelijk of aansprakelijk te wezen, al kwame hij van die kwetsure op staande voet te sterven, zullende ook een ieder vrijstaan op zoodanige plaatsen in zijn tuin of tuinen als het hem goed dunkt tegens de zoodanige voetangels te leggen, en werd den Heer Raad Fiscaal gelast en geauthoriseerd tegen de contraventeurs naar regueur van deze onze ordonnantie te procederen, ten welken einde alomme zal worden gepubliceert en geaffigeert.

Resolutie van den
14 Julij 1722.

Zijn Wel-Edel Gestrenge den Heer Gouverneur heeft ter vergadering geproponeert, of aangezien de aankweek van koffij hier te lande naar allen schijn een goed succes ten voordeele der ingezetenen was belovende, of het niet goed zoude wezen middelen van voorziening te gebruiken, ten einde diegeene die zich tot die culture bevljigten, door ontrouwe dienaars en slaven niet en wierden benadeeld.

Welk gehoord en daarover gedelibereert, is goedgevonden en verstaan, van nu voortaan te statueren en vast te stellen, dat alle diegeenen, 't zij blanke dienaars of andere roode of zwarte slaven die bevonden zullen worden eenige koffijboomen, 't zij

bij haar meesters of elders te hebben gestolen, zonder conniventie aan lijf of leven naar exigentie van zaken zullen worden gestraft, zullende met gelijke straffe worden gestraft, diegeene die zoodanige gestolene boonen komen op te koopen of te koop gebracht wordende die te verheelen, en zal hiervan bij placcaat aan een iegelijk kennis worden gegeven.

Resolutie van den
2 Aug. 1724.

Vermits den Hove bevind dat de culture der koffij hier te lande dagelijks is ascrosserende en daar dezelve met er tijd door de ingezetenen die haar tot die culture appliceren, genoegzame considerable voordeelen kunnen worden gedaan, zoo dezelve verzekerd kunnen zijn dat zij door baatsoekende menschen ofte wel zelfs hare dienaren, roode of zwarte slaven niet en wierden berooft van een goed gedeelte van hare vruchten, waartegen bij placcaat van dato den 14 Julij 1722, op straffe van lijf en leven naar exigentie van zaken hebben voorzien; doch bevonden dat niettegenstaande deze ordonnantie diverse personen zich niet en ontzien koffijboonen te koopen van slaven; dat ook den Hove onderregt zijnde dat sommige planters de toegevendheid voor haar slaven hebben, haar te permitteren voor haar particulier koffijboomen te planten en de vruchten van dien te verkoopen, een zaak van de uiterste aangelegenheid en zeer nadeelig voor alle degeene die de culture reeds hebben ondernomen oft zoude willen ondernemen, als kunnende onder dat pretext van eigen vruchten, alle gestolen koffijboonen van haar meesters aan baatsoekende blanken verkocht worden, waar tegen willende voorzien.

Is goedgevonden en verstaan 't zelve placcaat te renoveren en in zoo verre te altereren en mitsdien te statueren en vast te stellen, dat alle die geene, 't zij blanke ofte andere, roode en zwarte slaven, die bevonden zullen worden eenige koffijboomen, 't zij bij haar meesters oft elders te hebben gestolen, zonder eenige conniventie aan lijf ofte leven naar exigentie van zaken zullen worden gestraft. Gelijk mede met zoodanige straffen worden gestraft, die geene die dusdanige koffijboonen zullen opkooopen ofte te koop gebracht wordende te verheelen, al

ware het schoon dat zoodanige roode of zwarte slaaf of slavinne tot het verkoopen van eenige koffijboonen schriftelijke permissie van haar meesters ofte meesteresse hadde, wel expresselijk aan een iegelijk verbiedende, hare slaven ofte slavinnen tot het verkoopen van koffij te employeren.

Zoo als dan ook aan alle ingezetenen bij deze werd geïnterdiceert, aan eenige van haar slaven onder wat pretext het ook zoude mogen wezen te permitteren, één eenige koffijboom ofte boomen voor haar eigen rekening te mogen planten ofte geplant zijnde, te behouden.

Ordonnerende mitsdien wel expresselijk aan die geene die zulks reeds aan haar slaven hebben gepermitteert, haar dezelve te ontnemen en nooit te permitteren dat door haar weder voor eigen rekening worden geplant, alles op poene als voren staat geëxpresseert.

En ten einde zoodanige dieverije, verkoopinge van koffijboonen ofte het achterhouden der gestolene te beter mogte worden ontdekt, is goedgevonden en verstaan aan die geene die dergelijks zal komen te ontdekken te beloven en te doen betalen, eene somma van driehonderd gulden uit de modique lasten; mits de bewijzen klaar en overtuigende zijn, zullende desniettemin des gerequireert, zijn naam worden verzwegen.

En werd den Secretaris gelast die renovatie met die ampliatio te coucheren, omme vervolgens te werden gepubliceert en geaffigeert ten plaatse daar men gewoon is diergelijke publicatien en affictien te doen.

OPG A V E
 DER
V E R Z O N D E N K O F F I J
 VAN
SURINAME NAAR AMSTERDAM.
1723.

JAAR.	NAAM VAN HET SCHIP.	NAAM VAN DEN SCHIPPER	DOOR WIEN VERZOND:	HOEVEELH:	NETTO POND.
1723					
6 April..	Bergeracq	J. Massee....	Gerrit de Vree.....		133
			S. L. Neale.....	1 Vat.	140
	Agatha.....	Kerstens....	Mevr. de Wed. Amsincq.	4 Zakken.	600
			N. van Sandick	3 Vatjes.	370
			G. de Vree.....		392
	Christiaan	J. Mooy....	G. de Vree.....		252
	de Grootte Egidius.	C. Backer....	N. van Sandick.....	3 "	355
			G. de Vree.....		748
	Eendragt.....	C. J. Mulder.	G. de Vree.....	2 "	485
			W. Pedy.....	3 "	300
			J. Hatterman.....	1 Kist.	250
			H. van den Bosch.....	3 Vatjes.	38?
			F. A. de Raineval.....	1 "	125
	Aletta Gerarda ...	{T. J. Jansz.}	N. van Sandick.....	2 "	210
		{Visser.....}	G. de Vree.....		520
	Alexand. de Grootte	C. Cock....	G. de Vree.....		360
			F. A. de Rayneval.....	1 "	139
	De Mulloort.....	H. Blonk....	G. de Vree.....		348
	Surin. Welvaren..	P. Vezijn....	F. A. de Rayneval.....	1 "	155
				Tezamen..	5920

O P G A V E
 DER
VERZONDEN KOFFIJ
 VAN
AMSTERDAM NAAR SURINAME.
1724.

JAAR.	NAAM VAN HET SCHIP.	NAAM VAN DEN SCHIPPER.	DOOR WIEN VERZOND:	HOEEVEELH:	POND.	BEDRAG DER REGTEN.
1724						
Maart.	Aletta Gerarda...	T. J. Visser.	de Wed. Amsincq.....	1 Vat.	200	f 7 10 —
29 April.	de Groote Egidius.	C. Backer...	Samuel Althusius.....	1 "	181	} 7 16 8
			Gerard de Vree.....	3 Vaten.	445	
26 Mei...	Eendragt.....	C. J. Mulder.	Samuel Althusius.....	1 Vat.	145	" 1 16 4
8 Julij..	Bergeracq.....	J. Masee...	Dezelfde.....	1 "	150	" 1 17 8
	Surin. Welvaren..	P. Vezijn...	Dezelfde.....	1 "	146½	" 1 16 12
22 Aug..	Magdalena.....	J. Roelofse..	Daniel Pichot.....	1 Zak.	115	} " 4 —
		de Schipper..	J. Roelofse.....	1 "	170	
			Benjamin Beeck.....	1 "	35	
	Maria Theresia...	G. Cocq.....	Daniel Pichot.....	1 "	140	" 1 15 —
8 Sept..	Vrijheid.....	D. H. Veth..	Joseph Brethon.....	{1 Vat. 1 Tromm.}	125	} " 27 8 —
			Alex. Droelluth.....	1 Pakje.	22	
			Anthony Reygerbos....	2 Vatjes.	100	
			Pierre Dupeyron.....	8 "	1555	
			Jeremias Pappot.....	1 Kist.	340	
		de Schipper..	D. H. Veth.....	1 "	50	
7 Oct....	Vrijheid.....	J. Schouten..	Frederik Leurs.....	1 Pakje.	55	} " 1 18 12
			Jan Christiaan Eberhart.	2 "	60	
			Wessel Raven.....	1 "	40	
			Andries Grootvelt.....	30	
			Gilles Daene.....	4 Vatjes.	1039	" 16 1 —
			Hendrik Blonk.....	1 "	215	} " 2 3 4
			Gerrit van der Post....	1 Baal.	137	
			Te zamen..		5631½	f 74 — 3 —

L I J S T

VAN HET

NETTO GEWIGT DER KOFFIJBOONEN,

UITGEVOERD UIT SURINAME,

SEDERT PRIMO AUGUSTUS 1730 TOT HEDEN TOE.

Van Primo Augustus 1730 tot Primo Augustus 1731	Ƴ	433,338.
" " " 1731 " " "	1732	" 630,477.
" " " 1732 " " "	1733	" 1,130,406.
" " " 1733 " 10 Julij	1734	" 1,099,106.

Per de schepen die vertrokken zijn. Ƴ 1,063,092.

In de schepen voor Paramaribo op de reede

in lading liggende, te weten :

Hendrik Kock.	"	19,155.
Jan Bollewijn.	"	1,285.
Gerrit Kock.	"	110,048.
Syman Kool.	"	793.
Hendrick Wijnboom.	"	3,733.

1,099,106.

PARAMARIBO d. 10 Julij 1734.

(get.) JACOBUS LA FARGUE.

ONTVANGER.
